

WANT VAN U IS HET KONINKRIJK

Jezus en de economische crisis

Preek n.a.v. Matteüs 19:13-22 van Jos Douma

(kijk ook op: www.josdouma.nl/koninkrijk)

(A)

Nederland is in de ban van de economische crisis. De nieuwsberichten buitelen over elkaar heen, de ene tegenvaller volgt op de andere. Weer een faillissement, weer ontslagen, weer slechte cijfers (slechter nog dan verwacht) over de werkloosheid, weer lagere koersen, nog meer sombere vooruitzichten.

De economische crisis komt ook ons leven binnen. We kunnen er niet om heen. Sommigen worden direct geraakt: er zijn al ontslagen gevallen, anderen maken zich zorgen over hun baan, er is minder werk, contracten worden niet nagekomen, pensioenen en lonen worden bevroren of verlaagd, er zit koopkrachtdaling aan te komen, alles is gewoon wat minder zeker en dat vinden we lastig.

Wat is nu de boodschap van de kerk in deze economische crisis? Heeft de kerk wat te melden? Verwacht u eigenlijk dat de kerk hier een boodschap over heeft? Of zegt u misschien: 'Laat de politici, de economen, de beursanalisten en de financieel deskundigen hier maar over spreken! Laat de kerk het houden bij de kernboodschap van schuld en genade! Schoenmaker, blijf bij je leest!'

Dat laatste neem ik op dit moment zeker ter harte. Van mijn kant geen analyses rond de financiële crisis. Maar wel wil ik op een andere crisis wijzen waarover juist het evangelie van Christus heel veel te zeggen heeft. Een crisis waar God zelf een reddingsplan heeft bedacht, en dat plan is allang bekend. Het heet: koninkrijk van God.

Want wat is er ten diepste aan de hand? Wat zit er ónder die economische crisis? Daar zit in ieder geval ook een *morele* crisis onder. De financiële crisis kon ontstaan omdat er mensen zijn van wie de moraal door slechts deze waarde wordt gedomineerd: 'meer, meer, meer en wel nu!' Grenzeloze zelfverrijking. Hebzucht. En het is op het niveau van deze morele crisis (een crisis van normen en waarden) dat we er heel verontwaardigd over zijn als topmensen nu toch nog weer hoge bonussen krijgen uitgekeerd. 'Dat kán niet! Dat mág niet!' roepen we dan om het hardst. En misschien is dat wel waar, maar het is ook nogal moralistisch. Het gaat nog niet diep genoeg.

Want onder de morele crisis zit een spirituele crisis, een geestelijke crisis. En die crisis is ten diepste deze: we weten in onze westerse consumentistische cultuur niet meer wat echt zin geeft aan ons leven, we weten niet meer waar het echt om gaat, we maken geen echt contact meer met onze ziel die hunkert naar eeuwig leven, naar het goede leven zoals God de Schepper dat bedoeld heeft.

Economische crisis: financiële en materiële zorgen
Morele crisis: onmacht en onwil om te leven volgens waarden en normen
Spirituele crisis: geen contact meer met Gods reddingsplan voor een gevallen wereld

We proberen daar in deze preek het evangelie van het koninkrijk over te horen door te luisteren naar het gelezen Bijbelgedeelte waar het gaat over het koninkrijk, over kinderen en over rijken.

(B)

Het is opvallend dat het verhaal over de rijke jongeman direct volgt op het verhaal over de kinderen. Dat is niet alleen in het Matteüs-evangelie zo, we zien het ook terug in het Marcus-evangelie (10:13-16;17-22). Dus het is belangrijk om even op de samenhang te letten.

Eerst zijn er dus de kinderen. Ze worden door hun ouders bij Jezus gebracht. Want Jezus vertelde over het koninkrijk, en de ouders hebben het aangevoeld: dit is belangrijk, ook voor onze kinderen! Daarom brengen ze de kinderen bij Jezus om ze in de sfeer van het koninkrijk te brengen. Ze willen dat hun kinderen gezegend worden en dat Jezus voor hen bidt. Dat hoort blijkbaar echt bij het koninkrijk: dat je je laat zegenen, dat je voor je laat bidden!

De leerlingen willen het tegenhouden (want wat zijn kinderen nu helemaal: die zijn onbelangrijk) maar daar steekt Jezus een stokje voor. Hij grijpt de gelegenheid aan om weer in alle korthed onderwijs te geven over het koninkrijk: 'Het koninkrijk van de hemel behoort toe aan wie is zoals zij.' In de woorden van het Marcus-evangelie: 'Wie niet als een kind open staat voor het koninkrijk van God zal er zeker niet binnengaan' (Marcus 10:15). Dus dat is essentieel voor het leven in het koninkrijk: dat je afhankelijk bent, dat je je toevertrouwt aan Jezus, dat je ontvankelijk bent voor wat hij geeft en dat je niet zelf van alles inbrengt. Want wat hebben kinderen nu in te brengen? Wat hebben kinderen nu waarvan ze zeggen: 'Moet u mij zien, Jezus! Dit kan ik goed en dat kan ik goed! En ik ben altijd gehoorzaam!' Een kind denkt daar niet eens aan: het komt gewoon zoals het is, onbevangen en ontvankelijk. En dat wordt gezegend, want ze worden gezegend: Jezus neemt hen op schoot, hij raakt hen aan, hij maakt contact met hen, en de kinderen komen thuis; ze voelen zich volkomen veilig bij Jezus.

(C)

En dan komt die rijke man in beeld. Niet voor niets op dit moment. Want Matteüs heeft het thema beergezet waarover hij nu schrijft: 'binnengaan in het koninkrijk van God' (in de NBV is er in Matteüs jammer genoeg een regel wit tussen gekomen; in Marcus staan beide verhalen wel onder deze ene kop). En als we deze jonge man dan ook een vraag horen stellen over het 'eeuwige leven' dan kunnen we daar meteen bij bedenken dat hij het eigenlijk heeft over het 'koninkrijk van de hemel'. Want dat is de geweldige werkelijkheid van Jezus' goede heerschappij in ons leven, van de overvloed van leven die hier en nu beschikbaar is voor wie in Jezus gelooft. En die werkelijkheid kan met meerdere termen worden aangeduid: koninkrijk van God, koninkrijk van de hemel, eeuwig leven, in Christus zijn (zoals Paulus er later over spreekt).

Voor de volledigheid zeg ik er weer even bij: we vergissen ons als we denken dat dat koninkrijk pas in de hemel werkelijkheid wordt, in het hiernamaals, of dat het koninkrijk pas aanwezig is als Jezus terugkomt. Zeker, dan zal het volmaakt aanwezig zijn, dan is werkelijk de hemel op aarde gekomen. Maar ook nu al is de hemel op aarde: in Jezus die de boodschap van het koninkrijk verkondigt, de boodschap van eeuwig leven, dat is: écht leven, leven met meerwaarde, leven met eeuwigheidswaarde, leven dat echt zin heeft en diepte. Dat is hier en nu beschikbaar voor wie geloven. Dat is nog niet zo gemakkelijk te begrijpen. Want hoe zit dat nou? Waar zie je dat nou? Waar ervaar je dat nou? Misschien dat dit beeld kan helpen.

Veel van u kennen nog wel de zwart-wit televisie. Dat is alweer heel wat jaren geleden. Daarop kon je ook kijken naar natuurfilms. Prachtig! Maar er miste wel wat: de kleuren. Zo is het denk ik ook met het koninkrijk: het leven zonder Jezus, het leven buiten dat koninkrijk om, is het leven als in een zwart-wit film: er is alleen maar zwart en grijs en wit. Zeker het is leven, en als je niks anders kent zou je eigenlijk ook niet weten wat je mist. Want in die zwart-wit film van je leven komt er wel eens iemand binnen die zegt: ‘Zie je al die prachtige kleuren dan niet?’ Maar je weet niet waar hij het over heeft. Werkelijk niet. Binnengaan in het koninkrijk is: dat je opeens kleuren ziet. Alles ziet er anders uit: niet meer een grauwe sluier van grijstinten, maar de prachtigste kleuren. Dat is het eeuwige leven: het is totaal anders vergeleken met dat grijsgetinte leven. Het is het kleurrijke goede leven dat God voor ons allemaal bedacht heeft, maar dat door de zonde grijs en grijs is geworden. Maar dat zien we eigenlijk niet eens, we zijn er zo aan gewend. Daar is een wonder voor nodig: je moet er eerst weer kind voor worden. Het vraagt om een nieuwe geboorte. En dan gaat al op déze aarde en in dít leven het koninkrijk van God voor je open, die kleurrijke wereld waarin Jezus Heer is en waarin zijn geboden geen last maar zijn, waarin gehoorzaam zijn genieten is geworden, waar je niet meer slaaf van God maar vriend van Jezus bent. Een totaal andere wereld. Het koninkrijk van God.

Deze nieuwe wereld kende deze rijke jongeman nog niet. Er is een onbehagen in zijn leven, een onrust. Hij is op zoek. Niet naar een plaatsje later in de hemel, maar naar een leven dat echter en dieper is dan het leven dat hij nu leidt. En ik geloof dat het voor hem een grote stap is om dat aan Jezus te komen vertellen. Maar hij zet die stap. Hij drukt zijn onbehagen niet weg door nog meer geld te gaan verdienen, of door nog maar eens een feest te organiseren, of door nog een nieuw bedrijf op te zetten waarmee hij nog weer meer geld kan verdienen. Want dat kunnen allemaal manieren zijn om weg te lopen voor een diep onbehagen omdat je een vermoeden hebt: een vermoeden dat er meer is dan het zwart-witte grijze leven dat je nu leidt, dat leven volgens het boekje, maar ergens is het heel onbevredigend.

(D)

De vraag die de jongeman stelt, past helemaal in de context van het geloof dat door de Schriftgeleerden en Farizeeën werd onderwezen. Daarin ging het om goede dingen doen, goede daden verrichten. Maar Jezus wil daar de aandacht van afleiden. Hij wil het niet over hét goede hebben maar over dé goede. Het gaat niet in de eerste plaats om de geboden van God naar de Gód van de geboden. Want pas als je God hebt gezien wordt het mogelijk om de schoonheid van zijn geboden te zien. Als hij niet de grootste schat van je leven is geworden, kun je ook nooit echt met Psalm 119 vers 127 meezingen:

‘Maar ik, ik heb uw geboden lief,
meer dan goud, dan zuiver goud.’

Maar tegelijk blijft Jezus ook meedenken en meepraten in het voor deze jongeman zo vertrouwde kader: ‘Als je het leven wilt binnengaan, houd je dan aan zijn geboden.’ ‘Welke?’ vraagt de jongeman. Ja, welke? Want het onderwijs van de Farizeeën en schriftgeleerden was helemaal gefocust op geboden en regels. En waar we vandaag bij de geboden al vrij snel denken aan de Tien Geboden, daar dachten ze toen al snel aan de maar liefst 613 geboden en regels die waren bedacht om Gods kinderen te leren om vroom en rechtvaardig te leven. 613 geboden en verboden. Dat is veel. En welke zijn er nu echt belangrijk? Dat is de vraag die Jezus met beantwoorden.

Maar Jezus grijpt gewoon terug op de kern: de Tien Geboden die op de Sinaï voor het volk van God zijn afgekondigd. En hij vraagt speciaal de aandacht voor het tweede deel dat samengevat wordt in dit ene gebod: ‘Heb uw naaste lief als u zelf’. En dan het antwoord: ‘Daar houd ik me aan...’

Kijk, we hebben door de eeuwen heen wel enige sympathie voor deze rijke jongeman opgevat: je zult maar voor Jezus staan en te horen krijgen dat je alles wat je hebt moet verkopen. En we herkennen zijn terneergeslagenheid dan ook wel als Jezus hem straks op dat spoor zet. Maar laat het even op je inwerken: ‘Daar houd ik me aan.’ Dat is óf grenzeloos arrogant of grenzeloos oppervlakkig. En misschien wel beide.

We ontmoeten hier een echte leerling van de Schriftgeleerden en Farizeeën. Of misschien moeten we zeggen: één van hun vele slachtoffers. Want als je door het onderwijs dat je je hele leven gehoord hebt, bent gaan geloven dat je je vooral nauwgezet aan alle geboden van God moet houden om het eeuwige leven binnen te gaan, en dat dat ook best kan als je maar stinkende je best doet - dan is dat erg! Dan ben je bedolven geraakt onder de last van de vele geboden zonder dat je je hebt laten overweldigen door de liefde van God.

‘Daar houd ik me aan. Wat kan ik nog meer doen?’ Hoort u de vraag? ‘Wat kan ik nog meer doén?’ Nóg meer. Geloven is blijkbaar doén, véél doen, méér doen, voor deze jongeman die zo rijk is. Maar we voelen iets van zijn geestelijke armoede.

(E)

En dan begint het gesprek pas echt.

Jezus herformuleert de vraag: ‘Als je volmaakt wilt zijn...’. Dat waren niet de woorden van de jongeman. Die had gevraagd: ‘Wat voor goed moet ik doén?’ Jezus zegt: ‘Als je volmaakt wil zijn...’. Daarin horen we een uitspraak uit de Bergrede terug, Matteüs 5 vers 48: ‘Wees dus volmaakt, zoals jullie hemelse Vader volmaakt is.’ En dat is daar weer de afsluiting van een stuk onderwijs in de Bergrede (Matteüs 5:20-48) waarin Jezus spreekt over de gerechtigheid. ‘Als jullie gerechtigheid niet groter is dan die van de schriftgeleerden en de Farizeeën, zullen jullie zeker het koninkrijk van de hemel niet binnengaan.’

Kijk, dat woord ‘gerechtigheid’ is belangrijk. Voor de schriftgeleerden en de Farizeeën was helder wat een grote gerechtigheid was: ‘Houd je aan alle geboden van God en ook aan de geboden die wij eromheen hebben gemaakt om jullie daarbij te helpen. Houd je aan de letter van de wet.’ En voor de Geest van die wet was er niet zoveel aandacht. Maar Jezus gaat dat begrip ‘gerechtigheid’ anders invullen. Het gaat hem niet om geboden en regels. Het gaat hem om een innerlijke goedheid. Gerechtigheid is de ware innerlijke goedheid van een mens die opbloeit in de relatie met God. Gerechtigheid is de ware innerlijke goedheid die overvloedig in

liefde en die als vanzelf ook de geboden gaat houden omdat ze in je hart geschreven zijn door de Geest. Jezus geeft daar een aantal voorbeelden van in Matteüs 5. Ik noem er één: als je nog nooit iemand hebt vermoord dan betekent de gerechtigheid van de Farizeeën en schriftgeleerden dat je je volmaakt aan het zesde gebod hebt gehouden. Maar de gerechtigheid van Jezus, die ware innerlijke goedheid, betekent dat je het zesde gebod pas volmaakt houdt als je nooit een hekel aan iemand hebt, nooit iemand uitscheldt, nooit iemand minacht in je hart. En het wordt meteen helder: dit kan geen mens. Dit kan alleen Jezus. En dit kan Jezus in ons doen. Maar zelf kunnen we het niet.

Dit klinkt allemaal mee als Jezus nu zegt: ‘Als je volmaakt wilt zijn, ga dan naar huis, verkoop alles wat je bezit en geef de opbrengst aan de armen.’ En ik zeg er maar meteen bij: dit hoeven we niet letterlijk te nemen. Dit is een overdrijving. Dat is wel vaker zo als Jezus op een confronterende manier wil laten zien hoe diep het leven in zijn koninkrijk gaat. Je rukt je oog niet uit, je hakt je hand niet af, je geeft niet al je bezit weg. En Jezus zegt wel ergens dat hij geen plaats heeft om zijn hoofd neer te leggen, maar ondertussen ligt hij in die boot toch maar mooi te slapen. Dat zijn allemaal overdrijvingen: hoeven we niet letterlijk te nemen. Want als we het letterlijk zouden nemen, zouden we er snel mee klaar zijn: dit is onmogelijk, wat Jezus vraagt is niet van deze wereld. En we gaan weer over tot de orde van de dag.

Maar als we zien dat het niet letterlijk bedoeld is, pas dan wordt het echt serieus. We kunnen heel even opgelucht adem halen, maar we moeten vervolgens meteen de vraag beantwoorden: ‘Wat bedoelt Jezus dan wèl?’ Kijk, als Jezus had gevraagd om alles te verkopen en het aan hém te geven, dan had de rijke jongeman het misschien wel gedaan. Er waren ook wel rijke vrouwen die al hun bezit hadden besteed aan het onderhoud van Jezus. Maar aan hem vraagt Jezus: ‘Verkoop alles en geef het aan de armen.’ Is dat niet niets minder dan het gewoon weggoeien? Is dat niet een enorme desinvestering? Want wat je weggeeft ben je kwijt!

Maar dat is een misverstand. En nu zijn we bij de kern. De rijke jongman leeft in die grijze zwart-witte wereld waarin geld een eendimensionale betekenis heeft: als je veel hebt ben je rijk (en gelukkig), en als je het weggeeft ben je het kwijt. Maar in de kleurrijke wereld van het koninkrijk geldt een andere wet: van geven word je rijker, want wat je weggeeft aan de armen verhuist naar de hemel, verhuist naar het eeuwige leven, komt terecht in die andere dimensie, die van het koninkrijk. Door het weg te geven bezit je een schat in de hemel. Zo zegt Jezus het. En nogmaals: die hemel is niet het hiernamaals. Die hemel is het koninkrijk, het kleurrijke leven zoals in de hemel zo ook op aarde. Daarvoor probeert Jezus de ogen van de rijke jongeman te openen. ‘Je zit vast aan je geld. Je leeft in het grijze circuit van het aardse leven en je ziet het kleurige hemelse leven van het koninkrijk nog niet. Voor jou is er maar één manier waardoor je ogen zullen open gaan: al die bezittingen waar je aan vast zit loslaten en ze investeren in het koninkrijk. Dit is de keuze: je geld of je eeuwige leven; je bezit voor jezelf of je hart voor mij.’

(F)

En zo wordt deze preek er weer een over de economische crisis. Jezus brengt de rijke jongeman in een economische crisis. Hij ziet zijn geld als sneeuw voor de zon verdwijnen als hij luistert naar wat Jezus zegt. En dat gaat hem erg aan het hart. En hij moet economische afwegingen maken: ‘Als ik mijn bezittingen houd, dan loop ik het eeuwige leven mis. Maar als ik mijn bezittingen weggeef, dan ben ik het ook echt kwijt.’ En hij vermag nog niet in te zien hoe dat ooit een goede investering kan zijn. Het koninkrijksleven heeft zijn hart nog niet veroverd.

Hij gaat terneergeslagen weg...

En wat doet Jezus? Dat raakt me altijd weer als ik dat zie gebeuren. Jezus doet niets... Hij gaat niet achter hem aan. Hij laat de rijke jongeman gaan. Want, lieve mensen, Jezus dringt dat koninkrijk van hem niet aan ons op. Hij spreekt erover, hij nodigt ons uit, hij waarschuwt ons. Maar dan houdt het op. Het binnengaan in het koninkrijk, de keuze om het zwart-witte grijze leven te verruilen voor een kleurrijk leven, is helemaal aan ons. Jezus dwingt je niet. Hij kijkt je aan. Hij kijkt je zelfs liefdevol aan (zoals er in het Marcus-evangelie zo mooi bij staat: 'Jezus keek hem liefdevol aan') - maar hij laat je ook gaan. Er moet niets. Niets is hier verplicht. Je hoeft niet tegen wil en dank het koninkrijk binnen te gaan als je dat niet ziet zitten. Dit is het enige: Jezus kijkt je liefdevol aan en hij nodigt je uit om los te laten wat je bij hem weghoudt. Dat kunnen je bezittingen zijn. Dat kan ook wat anders zijn.

(G)

Ik hoop dat ik nu voldoende heb aangereikt om zelf verder te komen met dat thema: 'Jezus en de economische crisis.' Wat we daarmee vooral moeten doen is dit: het verhaal van dat koninkrijk van Jezus herontdekken, het spellen, het aan elkaar vertellen. Kijk die economische crisis, die hebben we op een of andere manier met elkaar over onszelf afgeroepen. Daar hebben we wellicht geen persoonlijke schuld aan, maar dat dit een gevolg is van falende menselijkheid zal voor ons allemaal wel helder zijn. Ik zou het daarom ook niet graag een straf van God willen noemen. Maar het is wel een crisis.

God brengt ons in de crisis. Dat doet hij de ene keer door ziekte in ons leven toe te laten, de andere keer door financiële tegenslag, weer een andere keer door ons een confronterende vraag te stellen, dan weer door gruwelijke gebeurtenissen als vliegtuigrampen en bloedbaden in schoolgebouwen, en ook een klimaatcrisis of een milieucrisis staan niet volkomen los van Gods bedoelingen, van Gods geheime reddingsplan. Elke crisis is een gelegenheid om het diep weggestopte onbehagen dat we allemaal ergens in ons binnenste dragen aan te laten raken, en om te kiezen voor het koninkrijk dat gekomen is met Jezus.

Hoe paradoxaal het ook klinkt, ook door de economische crisis heen klinken deze oorspronkelijk woorden van Jezus: 'De tijd is aangebroken, het koninkrijk van God is nabij, kom tot inkeer en hecht geloof aan dit goede nieuws.'

Hoe kunnen we dus omgaan met de economische crisis? Wat is de boodschap van de kerk?

We kunnen aan de oppervlakte blijven en zeggen: 'Ik hoop dat het maar snel weer beter gaat. Laten we daar maar voor bidden.' En lieve mensen, dat zal ook wel gebeuren. Heus, is het niet ver een jaar, dan wel over vijf jaar. Het komt wel weer goed. Het is na de dertiger jaren van de vorige eeuw ook weer goed gekomen.

We kunnen ook oppervlakkig meedoen door te roepen: 'De hoge bazen moeten geen hoge bonussen meer krijgen! We moeten wat matiger leven! We moeten naar een meer duurzame en solidaire economie!' Het is allemaal waar, en het is ook niet verboden om het te zeggen. Maar het is allemaal wat moralistisch.

We kunnen ook kiezen voor de diepgaande reactie. We kunnen ervoor kiezen om te geloven dat elke crisis in de wereld en elke crisis in ons persoonlijke leven een kans van God is om

onze ogen open te doen voor het koninkrijk. Elke crisis is een kans om Gods geheime reddingsplan te ontdekken en ons er in mee te laten nemen. In elke crisis klinkt Gods uitnodiging om ons aan Jezus toe te vertrouwen, helemaal met alles wat we zijn en hebben, en te geloven dat het eeuwige leven binnen handbereik ligt, om de hoek, door een relatie met Jezus. Elke crisis is een gelegenheid om het kleurrijke leven te ontdekken, dat koninkrijk van gerechtigheid, vrede en vreugde van de heilige Geest, dat koninkrijk dat nabij is en waar de liefde van Jezus stroomt, dat koninkrijk van de tedere zorg van de Vader die op zoek is naar zijn kinderen, dat koninkrijk van de genezende genade van de Geest die Heer is en echt levend maakt.

Een kans dus.

Maar nogmaals: Jezus dwingt u niet.

Hij kijkt u slechts liefdevol aan...

Handreiking voor de liturgie

Liedboek Gezang 442:1,2,3,4

Het evangelie van Gods wet (Matteüs 6:33-34; 7:1-5; 7:12-14; 7:21)

Psalm 97:1,5

Gebed

Schriftlezing: Matteüs 19:13-30

Gereformeerd Kerkboek Gezang 45:1,2

Preek

Gebed

Psalm 119:13,48,49

Voorbeden

Collectes

Gereformeerd Kerkboek Gezang 118:1,2,3